

Par 1896. gada Latviešu etnogrāfisko izstādi

Kad izstāde notika?

Latviešu etnogrāfiskā izstāde notika no 1896. gada 1. augusta līdz 15. septembrim Rīgā.

Kas izstādi organizēja?

Izstādi organizēja Rīgas Latviešu biedrība X Viskrievijas arheoloģiskā kongresa ietvaros. Izstādes organizācijas komitejā darbojās advokāts Frīdrihs Grosvalds, mācītājs Vilis Plute (Olavs), skolotājs un RLB muzeja pārzinis Sīmanis Novickis, rakstnieks Mikus Skruzītis, advokāts Jānis Kļaviņš, arhitekts Konstantīns Pēkšēns, redaktors Klāvs Puriņš, tirgotājs Kārlis Osis un būvuzņēmējs Kristaps Bergs.

Kur notika izstāde?

Izstāde tika sarīkota tagadējā Latvijas Nacionālā teātra vietā – laukumā starp pilsētas kanālu un Lielo Jēkaba ielu (mūsdienās Kronvalda bulvāris), sākot no Nikolaja bulvāra (mūsdienās Krišjāņa Valdemāra iela) līdz Miķeļa ielai. Izstādei tika speciāli uzbūvēti astoņi pagaidu paviljoni – izstāžu zāle jeb galvenā ēka, Kurzemes un Vidzemes latviešu seno mājokļu paraugus, 19. gs. beigu turīga latviešu saimnieka dzīvojamā ēka, pirts, mūzikas paviljons, restorāns, skatuve koncertiem un tradīciju uzvedumiem. Izstādes kopējā platība bija aptuveni 2 hektāri, izstādes vajadzībām ierīkoja mauriņus, koku, krūmu un ziedu apstādījumus un nodrošināja elektrisko apgaismojumu.

Ko izstādē rādīja?

Latviešu etnogrāfiskā izstāde rādīja plašu kultūrvēsturisku latviešu dzīves panorāmu: astoņpadsmit nodaļās bija izstādīti vairāk nekā astoņi tūkstoši eksponātu. Lai tos sagādātu, 1894. un 1895. gadā notika vienpadsmit ekspedīcijas un tika izplatīti uzaicinājumi sabiedrībai dāvināt priekšmetus eksponēšanai. Apmeklētājiem tika rādītas latviešu apdzīvoto apgabalu etnogrāfiskās un vēsturiskās kartes, statistikas un antropoloģiskās ziņas par latviešiem, latviešu tradicionālais apģērbs un rotas lietas, liecības par latviešu valodu, izglītību, literatūru, mūziku, teātri un mākslu, priekšmeti, kas raksturoja latviešu saimniecisko darbību – lauksaimniecību, zvejniecību, biškopību, mājrupniecību un kuģniecību. Tradicionālo apģērbu un dažādu sadzīves ainu demonstrēšanai Fīrekes un Leitkes rotaļlietu un leļļu fabrikā no presēta papīra par 45 rubļiem gabalā izgatavoja 51 manekenu ar ļoti “dzīviem” vaibstiem.

Kādi pasākumi notika izstādes ietvaros?

Ik vakaru izstādes laukumā spēlēja orķestris, bez tam tika sarīkoti trīs latviešu mūzikas koncerti, kuros skanēja Jāzeps Vītola, Andreja Jurjāna, Jāņa Cimzes, Ādama Ores, Ernesta Vīgnera un Kārļa Baumaņa oriģinālkompozīcijas un tautas dziesmu apdares.

Par neatņemamu izstādes sastāvdaļu kļuva grandiozi teatralizēti latviešu tradīciju uzvedumi (režisors Pēteris Ozoliņš). To pamatā bija komponista un pedagoga Andreja Jurjāna ekspedīcijās dažādos Latvijas novados savāktie latviešu tautas mūzikas materiāli un Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas un Mūzikas komisijas vāktie ieražu apraksti. Dziesmas izpildīja vairāk nekā simts dziedātāju, kuri tika sadalīti vairākās grupās: brūtes vedēji, panāksnieki, pieguļnieki, vērpēji, Jurgā ļaudis u.c. Desmit tradīciju uzvedumus kopumā apmeklēja 8949 skatītāji.

Cik maksāja ieeja izstādē?

Ieejas maksa izstādē atvēršanas dienā bija 1 rublis, pēc tam 50 kapeikas (no 11. augusta ieejas maksu samazināja līdz 30 kapeikām), bērniem līdz 10 gadu vecumam un skolēniem 15 kapeikas. Darba dienās izstāde bija apskatāma no pulksten 10 līdz 19, svētdienās no 10 līdz 18. Piemiņai par izstādes apmeklējumu varēja iegādāties Emanuela fon Eggerta fotogrāfijas ar dažādiem izstādes skatiem. Viena izstādes fotogrāfija maksāja 50 kapeikas.

Cik izstādei bija apmeklētāju?

Latviešu etnogrāfisko izstādi ar maksas biļetēm apmeklēja 40 315 skatītāju, ar bezmaksas apmēram 5000 (eksponēto priekšmetu dāvinātāji, skolēni u.c.).

Cik izmaksāja izstāde?

Izstāde izmaksāja 22 725 rubļus, ieņēmumi bija 24 618 rubļi un 84 kapeikas, no tiem 13 320 rubļi bija izstādes ieņēmumi, 799 rubļi un 75 kapeikas koncertu, 5016 rubļi tradīciju uzvedumu, 1902 rubļi pārdoto katalogu ieņēmumi, 3000 rubļu bija saņemtās subvencijas (2000 rubļu no Rīgas pilsētas valdes un 1000 rubļu no Vidzemes muižniecības) un 579 rubļi un 88 kapeikas dažādi sīkie ieņēmumi.

Ar ko īpaša bija Latviešu etnogrāfiskā izstāde?

Latviešu etnogrāfiskā izstāde bija vērienīgākais latviešu sarīkotais pasākums savas kultūras, vēstures un sasniegumu demonstrēšanai 19. gadsimtā. Izstādē pirmoreiz tika rādītas teatralizētas latviešu tradicionālās ieražas, pievēršot plašas sabiedrības uzmanību nemateriālā tradicionālā kultūras mantojuma nozīmei un vērtībai. Tā kļuva arī par pirmo plašāko latviešu mākslinieku darbu izstādi, kurā tika rādītas Vilhelma Purvīša, Jaņa Rozentāla, Johana Valtera, Ādama Alkšņa, Artura Baumaņa, Jāņa Staņislava Birnbauma, Pētera Baloža un Jāņa Līberga zīmējumi un gleznas. Izstāde deva nozīmīgu impulsu latviešu tradicionālās kultūras mantojuma izpētei, interesei par latviešu tautastērpu, ornamentu. Latviešu etnogrāfiskajai izstādei savāktie priekšmeti vēl joprojām veido ļoti nozīmīgu un vērtīgu Latvijas Nacionālā vēstures muzeja kolekciju daļu.